ILGŲ ATSTUMŲ PĖSČIŲJŲ MARŠRUTO „MIŠKO TAKAS“ ŽYMĖJIMO GAIRĖS

Latvijos kaimo turizmo asociacija „Lauku ceļotājs“, 2020 m.

Turinys

Apie projektą ... 3
1. Pėsčiųjų maršrutai ir jų žymėjimas ... 3
2. Ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto MIŠKO TAKAS žymėjimo simboliai ... 5
2.1. Baltos-oranžinės-baltos spalvų linijų ženklas ... 5
2.2. Logotipas ... 6
3. Spalvų kodai ir parametrai ... 7
4. Maršruto MIŠKO TAKAS kaip Europos ilgų atstumų maršruto E11 dalies E kelių žymėjimo, ženklų ir informacinių stendų gairės ... 8
4.1. *Europos keliautojų asociacijos pagrindiniai žymėjimo principai* ... 9
5. Žymėjimo derinimas ... 11
6. Pagrindiniai žymėjimo principai ... 12
6.1. Bendrosios gairės ... 12
6.2. Žymėjimas dažais ... 14
6.3. Žymėjimas lipdukais ... 17
6.4. Kiti žymėjimo būdai ... 19
6.4.1. Žymėjimas lentelėmis ... 19
6.4.2. Informaciniai stendai ... 20
6.5. Žymėjimas kryžkelėse ... 25
7. Nuorodos į gyvenvietes, lankytinus objektus ar paslaugų teikėjus ... 27
8. Žymėjimas vietose, sutampančiose su kitu maršrutu ... 30
9. Žymėjimo procesas ... 32
9.1. Pagrindiniai bendrieji principai ... 32
9.2. Dažymas ant paviršiaus ... 32
9.3. Darbo organizavimas ... 35
10. Žymėjmo priežiūra ir atnaujinimas ... 37
11. Žymėjimo etika ir bendradarbiavimas su susijusiomis šalimis ... 38
12. Maršruto trasos pakeitimai ... 39
13. Ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutas MIŠKO TAKAS valstybės institucijų ir savivaldybių planavimo dokumentuose ... 40
14. Organizacijos, atsakingos už ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutą MIŠKO TAKAS ... 41
Naudotos informacijos šaltinių sąrašas ... 44
Priedas: Žymėjimo ženklų trafaretai ... 46
Priedas: E11 kelio lipdukai, naudojami kartu su MIŠKO TAKAS lipdukais ... 51

Apie projektą

Maršruto MIŠKO TAKAS šiaurinė dalis (Ryga – Talinas) vystoma vykdant Centrinės Baltijos programos projektą CB779 „Ilgų atstumų tarpvalstybinis pėsčiųjų maršrutas „Miško takas“ (The Forest Trail), o pietinė dalis (nuo Lietuvos ir Lenkijos sienos per Kuržemę iki Rygos) rengiama įgyvendinant 2014–2020 m. Interreg V-A Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos projektą LLI-448 „Miško maršrutų kūrimas Latvijoje ir Lietuvoje. Baltijos pajūrio pėsčiųjų maršruto plėtra Lietuvoje“ (Žygių projektas). MIŠKO TAKAS yra Europos ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto E11 dalis Baltijos šalyse, vedanti per gražiausius miškus ir nacionalinius parkus. Maršruto MIŠKO TAKAS ilgis Baltijos šalyse – 2141 km.

PROJEKTAS CB779 „ILGŲ ATSTUMŲ TARPVALSTYBINIS PĖSČIŲJŲ MARŠRUTAS „MIŠKO TAKAS“ (THE FOREST TRAIL)

Projektas įgyvendinamas 2014–2020 m. Centrinės Baltijos programos lėšomis.
„Miško takas“ – tai ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutas nuo Rygos iki Talino, kuris tęsiasi per miškingiausias abiejų šalių teritorijas ~ 1050 km.
Maršrutas bus padalintas į ~ 50 vienos dienos žygio atkarpų, kurių kiekviena yra ~ 20 km ilgio.
Skirtingose maršruto atkarpose bus skirtingo lygio trasos, todėl kiekvienas galės pasirinkti tinkamiausią.
Projekto biudžetas yra **1 215 720 EUR**.
Iš jų Europos regioninės plėtros fondo bendrasis finansavimas **960 418 EUR**.

PROJEKTAS LLI-448 „MIŠKO MARŠRUTŲ KŪRIMAS LATVIJOJE IR LIETUVOJE. BALTIJOS PAJŪRIO PĖSČIŲJŲ MARŠRUTO PLĖTRA LIETUVOJE“ (ŽYGIŲ PROJEKTAS)

Projektas įgyvendinamas 2014–2020 m. Interreg V-A Latvijos ir Lietuvos bendradarbiavimo per sieną programos lėšomis.
Projekto tikslas – sukurti ir populiarinti du bendrus tarpvalstybinius ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutus, einančius per Latvijos ir Lietuvos teritoriją, ir tokiu būdu padidinti turistų skaičių regione. Tikimasi, kad per vienerius metus nuo pėsčiųjų maršrutų sukūrimo ir populiarinimo rinkodaros ir reklamos priemonėmis nakvynių skaičius kaimo vietovėse išaugs bent 5 proc.
Planuojami projekto rezultatai:

- Sukurti ir išpopuliarinti maršrutus „Miško takas“ Lietuvoje ir Latvijoje bei „Jūrų takas“ – Lietuvoje. Abu maršrutai bus sujungti su jau esamais ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutais Latvijoje ir Estijoje, naudojant vieningus pavadinimus ir ženklinimo schemas.
- Maršrutų viešinimui bus parengti žemėlapiai ir kelionių vadovai. Taip pat informacija bus skelbiama maršrutų interneto svetainėje www.baltictrails.eu.

Projekto biudžetas yra **788 104 EUR**.
Iš jų Europos regioninės plėtros fondo bendrasis finansavimas **669 888 EUR**.

Šis leidinys parengtas naudojant Europos Sąjungos finansinę paramą. Už šio leidinio turinį atsako Latvijos kaimo turizmo asociacija „Lauku Ceļotājs“. Jokiomis aplinkybėmis negali būti laikoma, kad jis atspindi Europos Sąjungos nuomonę

1. Pėsčiųjų maršrutai ir jų žymėjimas

Remiantis Europos keliautojų asociacijos („European Ramblers Association“) duomenimis, per paskutinįjį šimtmetį pėsčiųjų maršrutų reikšmė turizmui nuolat didėja. Pėsčiųjų maršrutų žymėjimo ištakų reikėtų ieškoti prieš 140 metų Europoje. Jau dešimtmečius valstybės, kurios didžiuojasi žygių tradicijomis, naudoja žymėjimą, pripažintą ir tarptautiniu mastu.

Šių gairių tikslas – sukurti bendrą ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto MIŠKO TAKAS Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje žymėjimo sistemą. Taip pat gairės yra skirtos visoms institucijoms, dalyvaujančioms kuriant ir prižiūrint maršrutą (valstybės ir savivaldybių institucijoms, verslininkams, nevyriausybinėms organizacijoms ir pan.).

Planuojant ir įgyvendinant maršruto žymėjimą, būtina prisiminti, kad pagrindinis žymėjimo tikslas – padėti keliautojui orientuotis pasirinktame maršrute. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas toms vietoms, kur maršrutas išsuka iš pagrindinio kelio.

Labai svarbu pagalvoti ir apie ženklų priežiūrą, kuri būtų vykdoma visų susijusių šalių (asmenų ir grupių, einančių maršrutu, turizmo verslininkų, nevyriausybinių organizacijų, valstybės ir savivaldybių institucijų, gyventojų ir kt.) bendradarbiavimu.

Taip pat žymėjimas neturi pakeisti kraštovaizdžio.

Pateikiamų paveikslėlių žymėjimo spalvos (kai kur pateikiami mėlynos, geltonos ir raudonos spalvų pavyzdžiai) yra kaip pavyzdžiai, kurie atspindi pagrindinius pėsčiųjų maršrutų žymėjimo principus Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Mokomasis vaizdo įrašas apie pagrindinius žymėjimo principus:

https://youtu.be/wnJ1BPQgo5M

2. Ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto MIŠKO TAKAS žymėjimo simboliai

2.1. Baltos-oranžinės-baltos spalvų linijų ženklas

Pėsčiųjų maršrutas MIŠKO TAKAS Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje žymimas trijų spalvų baltos-oranžinės-baltos linijų ženklu, kuriame oranžinė linija visuomet yra tarp baltų (1 pav.). Oranžinės linijos matmenys yra 150x40 mm, baltos – 150x25 mm, tarpų tarp linijų nėra. Kad minėtieji matmenys būtų užtikrinti, reikia naudoti iš anksto pasiruoštus trafaretus (jų eskizai pateikiami gairių priede).

1 pav.

Jei maršrutas keičia savo kryptį, prieš posūkį turi būti ženklas – rodyklė (2 pav.):

2 pav.

Norint pažymėti neteisingą kryptį ar kryptis, kuria maršruto negalima tęsti (privati nuosavybė, kelio ar tako pabaiga arba akligatvis ir pan.), turi būti naudojamas ženklas (3 pav.):

3 pav.

Vis dėlto žygeiviai maršrute turi būti nukreipiami ir (arba) ženklais, o ženklas turi būti naudojamas tik tuomet, kai pirmiau minėtų ženklų nepakanka.

Miškingose ar gyvenamosiose vietovėse ženklai turi būti dažomi ant medžių, stulpų, akmenų ar kitų matomų paviršių, naudojantis iš anksto pasiruoštu trafaretu, dažais ir teptuku. Ten, kur negalima ar draudžiama ženklą piešti dažais, reikia naudoti specialiai šiam tikslui pagamintus vandeniui atsparius lipdukus (jei yra paviršius, ant kurio juos galima užklijuoti) arba į žemę įkastus stulpelius su pažymėtu trijų spalvų baltos-oranžinės-baltos linijų ženklu.

2.2. Logotipas

Ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto MIŠKO TAKAS logotipas ir jo naudojimas yra paaiškintas Vizualinio indentiteto vadove, kurį galima rasti čia: baltictrails.eu/lt/forest/marketing

Logotipą galima naudoti tik šiame projekte parengtame maršrute MIŠKO TAKAS baltictrails.eu/lt/forest/itinerary.

4 pav. Logotipą galima panaudoti ant žymėjimo elementų, pvz., lipdukų, metalinių lentelių, informacinių stendų, tokiu būdu užtikrinant maršruto vaizdinę tapatybę ir patvirtinant žygeiviui, kad jis eina maršrutu MIŠKO TAKAS.

3. Spalvų kodai ir parametrai

Kad būtų užtikrinta bendra žymėjimo sistema ir vaizdinė maršruto tapatybė, reikia laikytis vienodo spalvų kodo. Toliau minimi kodai yra skirti popieriuje spausdintai medžiagai.

CMYK – 0/34/100/0
RGB – 240/171/0
PANTONE – 130C

CMYK – 0/0/0/0
RGB – 255/255/255
PANTONE – WHITE

Dažų ir statybinių medžiagų parduotuvėse maišant dažus pagal CMYK ir „Pantone“ paletę, atspalvis gali smarkiai skirtis, todėl žymėjimui skirtų dažų atspalvį reikia rinktis pagal **NCS spalvų paletę 1080Y30R**. Jei parduotuvėje negalima pasirinkti dažų pagal aukščiau nurodytus kodus, galima naudoti spalvų paletę. Tuomet reikia išsirinkti vizualiai panašiausią spalvą ir ją tonuoti baltais dažais, kol gaunamas reikiamas oranžinis atspalvis.

- Dažai gali būti ir aliejiniai, ir vandens pagrindo (jei jie skirti dažymui lauko sąlygomis);
- Dažai yra skirti dažyti teptuku ant įvairių gamtos objektų (medžių, statinių elementų, kelmų, akmenų ir kt.).

4. Maršruto MIŠKO TAKAS kaip Europos ilgų atstumų maršruto E11 dalies E kelių žymėjimo, ženklų ir informacinių stendų gairės

Europos keliautojų asociacija („European Ramblers Association“) patvirtino, kad maršrutas MIŠKO TAKAS yra E11 Europos ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto dalis ir jo rinkodaros medžiagoje leidžiama naudoti E11 ženklą.

- E kelio ženklų gairės:

  a) E kelio ženklai turi būti pavaizduoti maršruto informaciniuose stenduose, maršrutą apibūdinančiuose straipsniuose ar žemėlapiuose, skaitmeniniuose šaltiniuose.

  b) Ypač rekomenduojama E kelio ženklą pavaizduoti, jei įmanoma, pvz., ant specialiai maršrutui skirtų kelio ženklų, maršruto žymėjimui pagamintų ir pastatytų medinių stulpų ir pan.

  c) Rekomenduojami E kelio ženklo matmenys: 9x7 cm arba 10x10 cm. Jis gali būti ir didesnis ar mažesnis, tačiau turi būti išlaikomos atitinkamos proporcijos.

  d) Kiekviename leidinyje, kuriame reklamuojami E keliai, turi būti Europos keliautojų asociacijos (ERA) logotipas ir nuoroda į interneto svetainę – http://www.era-ewv-ferp.com.

- Išsamias Europos keliautojų asociacijos (ERA) žymėjimo gaires galima rasti: http://www.era-ewv-ferp.com/fileadmin/user_upload/dokumenter/Walking_in_Europe/Waymarking_in_Europe/General_principles__waymarking.pdf.

- Informaciniuose stenduose turi būti:

  a) Europos keliautojų asociacijos logotipas ir adresas (bit.ly/e-paths);
  b) E kelio logotipas, E kelio QR kodas;
  c) mažo mastelio Europos žemėlapis;
  d) didesnio mastelio vietos žemėlapis;
  e) bendra informacija, pvz., E kelio aprašymas, ilgis, ėjimo trukmė, aukščiai, nuotraukos ir pan;
  f) atsakinga organizacija;
  g) informacija bent dviem kalbomis.

E11 ženklą galima atsisiųsti čia: http://www.era-ewv-ferp.com/walking-in-europe/e-paths/e-paths-marking/

4.1. *Europos keliautojų asociacijos pagrindiniai žymėjimo principai*

- Ženklai turi būti įrengiami maršruto kryptimi ir aiškiai matomi iš tolo.

1. Waymarks should be placed in the direction of the route so that they are clearly visible from a distance.

2. Waymarks should be positioned on an object so that the whole mark is visible from the point of view of the approaching walker, by ensuring that the surface of the mark forms an angle of more than 45° with the line of route.

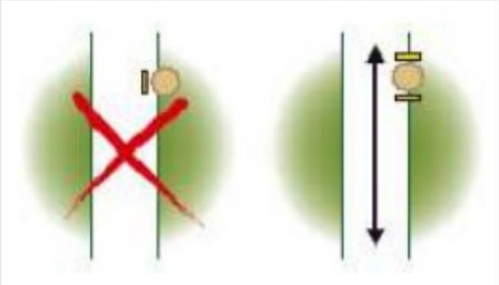

5 pav. Vaizdinis Europos keliautojų asociacijos paaiškinimas dėl ženklų įrengimo (šaltinis: http://www.era-ewv-ferp.com/fileadmin/user_upload/dokumenter/Walking_in_Europe/Waymarking_in_Europe/ERA__PRINCIPLES_OF_WAYMARKING_ERA____ENG__PPT_illustrated_vd.pdf)

- Ženklas turi būti įrengtas taip, kad besiartinantis žygeivis jį visą aiškiai matytų iš savo pusės. Taip pat turi būti užtikrinta, kad ženklo paviršius su maršruto linija žygeivio atžvilgiu sudarytų daugiau nei 45° kampą.

- Maršrutas turi būti pažymėtas taip, kad žymėjimo ženklai ir nuorodos būtų matomi einant abiem kryptimis – dviem aiškiai atskirtais ženklais. Kiekvienas iš šių ženklų turi būti nukreiptas tik viena kryptimi.

- Kryžkelės yra vietos, kur keliai susikerta, jungiasi ar atsiskiria vienas nuo kito. Jas žymėti reikia ypač atidžiai, nes dėl klaidos žygeivis galėtų nukrypti nuo maršruto. Todėl visos kryžkelės turi būti pažymėtos abiem kryptimis.
    a) Ženklas turi būti įrengtas už kryžkelės, aiškiai nuo jos matomas ir nedviprasmiškai nurodyti maršruto kryptį.
    b) Dar vienas ženklas maršrute turi būti pateikiamas kiek toliau nuo pirmojo. Tai patvirtinimo ženklas.

- Ilgose maršrutų atkarpose be kryžkelių turi būti įrengiami patvirtinimo ženklai. Atstumas tarp jų neturėtų būti didesnis nei 250 metrų. Taip pat atstumas turi būti trumpesnis sudėtingose ar kalnuotose vietovėse.

- Jei pažymėtas maršrutas pasuka kitu keliu ar staiga keičia kryptį, tolesnei kelio krypčiai nurodyti turi būti naudojama rodyklė.

- Ypatingą dėmesį būtina atkreipti žymint maršruto įėjimą į gyvenamąsias vietoves ir išėjimą iš jų.

- Maršruto pradžioje ir pabaigoje, kryžkelėse ir kitose būtinose maršruto vietose turi būti įrengti informaciniai stendai ar maršruto ženklai.

- Ant nuorodų (6 pav.) turi būti nurodytas vienas ar keli galutiniai tikslai, kuriuos galima pasiekti pažymėtu maršrutu, atstumas (kilometrais ar valandomis) iki galutinio tikslo. Jei nuorodoje nurodomas galutinis tikslas, jis turi būti pateikiamas ir visose tolesnėse nuorodose – iki konkretaus galutinio tikslo.

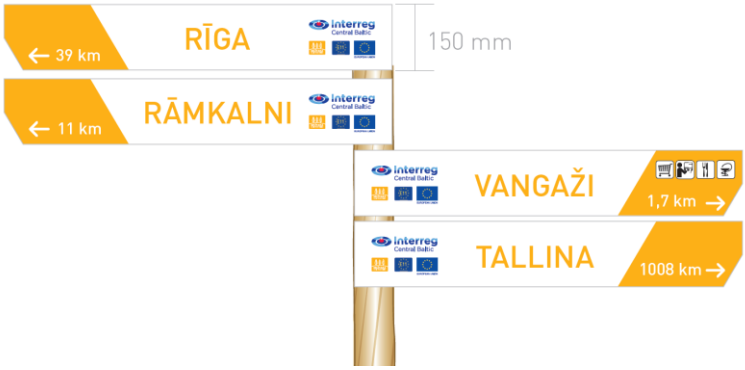

6 pav.

5. Žymėjimo derinimas

Ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto MIŠKO TAKAS žymėjimas, įskaitant informacinių stendų, specialių žymėjimui skirtų stulpų ir nuorodų įrengimą, turi būti atliekamas gavus kelių valdytojų ir žemės savininkų (privačių ar juridinių asmenų, valstybės ar savivaldybės) leidimą. Jei žymėjimas turi būti atliktas ant jau esamo infrastruktūros objekto, kelio ženklo, tvoros, pastato ir pan., tai būtina suderinti su atitinkamo objekto savininku ar valdytoju. Derinant žymėjimą mieste ar gyvenvietėje, svarbu susitarti ir dėl žymėjimo lipdukų skaičiaus, pvz., ar galima naudoti visus 3 lipdukus (lipdukus su MIŠKO TAKAS logotipu, krypties nuoroda ir E11 ženklu), ar tik 1–2.

7 pav. Žymėjimas lipdukais mieste.

Jei maršrutas kerta saugomą teritoriją Lietuvoje, tai turi būti suderinta su už ją atsakinga tos saugomos teritorijos direkcija. Žymėjimas ir žymėjimo elementų įrengimas turi būti atliekamas atsižvelgiant į saugomos teritorijos, kurią kerta maršrutas, vieningos lauko informacinės sistemos reikalavimus.

Žymėjimas ant kelio ženklų ar ant kelio dangos (asfalto) turi būti suderintas su konkretaus kelio valdytoju. Lietuvoje kelio ženklus ir valstybei priklausančius kelius valdo VĮ Lietuvos automobilių kelių direkcija. Keliai gali priklausyti ir atitinkamai savivaldybei, juridiniam ar privačiam asmeniui.

Derinti maršruto žymėjimą reikia tuo pačiu metu, kai derinama maršruto trasa (tiek pirmą kartą, tiek pasikeitus maršrutui). Derinti su visomis susijusiomis šalimis rekomenduojama raštu – naudojantis el. paštu ar siunčiant oficialius laiškus. Prašyme turi būti pateikiamas bendras maršruto MIŠKO TAKAS aprašymas (maršruto eiga, numatyti rinkodaros veiksmai ir planuojamas žymėjimas) ir konkrečios maršruto atkarpos GPX trasa, kurią būtina suderinti. Norint suvienodinti maršruto žymėjimą, turi būti nurodytos konkrečios vietos, kur bus žymimas maršrutas MIŠKO TAKAS (gali būti, kad dalis žemės savininkų nereikalaus nurodyti konkrečių žymėjimo vietų – dėl to reikia susitarti iš anksto). Derinant žymėjimą, turi būti nurodyta, kokius žymėjimo elementus planuojama naudoti konkrečioje atkarpoje – dažymą ant medžių, infrastruktūros objektų, pastatų ar stulpų, lipdukus, nuorodas, informacinius stendus ir pan.

Jei kuris žemės savininkas ar valdytojas paprašo nurodyti konkrečius maršruto MIŠKO TAKAS žymėjimo taškus, tai galima padaryti įvairiais būdais:

- taškus pažymėti žemėlapyje (popieriniame ar elektroniniame);
- sudaryti sąrašą su GPS koordinatėmis;
- pasinaudoti mobiliosiomis programėlėmis, kai, esant konkrečiame taške, GPS koordinatėmis pažymima buvimo vieta ir pridedamas komentaras ar nuotrauka (pvz., www.gaiagps.com, www.arcgis.com).

6. Pagrindiniai žymėjimo principai

6.1. Bendrosios gairės

- Ženklai turi būti aiškiai matomi iš tolo. Juos rekomenduojama pateikti suaugusio žmogaus akių lygyje (maždaug 1,50–1,60 m aukštyje nuo žemės).
- Maršrutas turi būti pažymėtas abiem kryptimis, pageidautina dviem atskirais ženklais.

8 pav. Kad maršrutu būtų galima eiti abiem kryptimis, ženklai turi būti pateikiami taip, kad būtų matomi iš abiejų kelio pusių.

9 pav. Ant plonų medžių ar kitų nedidelės apimties paviršių dažyti ženklą (ar klijuoti lipdukus) galima taip, kad jis padengtų visą paviršiaus perimetrą.

10, 11 pav. Jei paviršius yra lygiagretus keliui (pvz., nuoroda, akmuo) ir yra gerai pastebimas nuo jo, pakanka vieno žymėjimo ženklo.

12 pav. Kai lygiagrečiai kelio guli akmuo, gali būti žymima vienoje plokštumoje (lygiagrečiai keliui).

- Sudėtingoje vietovėje (gyvenvietės, miško kelias su daug iš jo išeinančių takelių ir pan.) tarp dviejų ženklų atstumas turi būti toks, kad stovint prie vieno ženklo būtų galima pamatyti kitą, ir ne ilgesnis nei 250 m. Tankiau ženklai paprastai žymimi prie kryžkelių, vietose, kur išsišakoja kelių ir takų tinklas. Jei ilgesnį laiką nepasitaiko kryžkelių, turi būti žymimi patvirtinimo ženklai.

13 pav. Ženklas turi būti gerai matomas iš toli. Jo negali užstoti krūmai, žolės, kiti medžiai. Dėl šios priežasties žymėti rekomenduojama vasaros viduryje ar antroje jos pusėje, kai augmenija jau sužaliavusi ir sulapojusi. Patogiausia žymėjimo aplinka – retas pušų šilas.

- Jei maršrutas eina per aiškiai suprantamą gamtos koridorių (minėtojo maršruto kontekste – pajūris, miško kelias, gyvenamosios vietos gatvė ar kt.) žymima tik ten, kur žygeiviui gali kilti abejonių – kryžkelėse, kelių išsišakojimuose ir ten, kur reikia keisti iki tol buvusią judėjimo kryptį. Tačiau ir tokiu atveju pageidautina reguliariai žymėti patvirtinimo ženklus, kad žygeivis būtų įsitikinęs, kad jis vis dar juda teisingu maršrutu.

- Vietose, kuriose įrengti informaciniai stendai su informacija apie maršrutą, turėtų būti ženklas, galintis žygeivį nuvesti iki artimiausio maršruto taško.

6.2. Žymėjimas dažais

Kai žymima dažais, galima pasirinkti tiek įvairius gamtinius, tiek infrastruktūros objektus.

14, 15, 16 pav. Medžiai. Labiausiai tinka eglės, juodalksniai ir kitos medžių ir krūmų rūšys, kurių kamieniai yra lygūs. Tačiau labiausiai paplitę šiame maršrute medžiai – pušys ir eglės.

17 pav. Akmenys. Jei įmanoma, rekomenduojama pasirinkti akmenis lygiu paviršiumi, esančius atviroje vietovėje, gerai matomus (vasarą neužstoja žolė, sulapoję krūmai). Negalima žymėti ant akmenų, turinčių gamtos ar kultūros paminklo statusą, ar jei jie žmonių paversti paminklais, atminimo lentomis ir pan.

18 pav. Informaciniai stendai, nuorodos ir panašūs objektai. Dažyti reikia tokiose vietose, kur ženklas netrukdytų ir neuždengtų jau esamos informacijos. Žymėjimą dažais reikia suderinti su objekto valdytoju.

19 pav. Infrastruktūros objektai, esantys gamtoje ir miesto vietovėse. Žymėjimas turi būti suderintas su objekto valdytoju.

20 pav. Pastatai, statiniai ir kt. Žymėti visuomet reikia taip, kad nebūtų pakenkta objektui ir kraštovaizdžiui. Žymėjimas turi būti suderintas su objekto savininku.

21 pav. Kelio paviršius (asfaltas). Žymėjimas turi būti suderintas su kelio valdytoju.

22 pav. Bazinės uolienos (klintys). Toks žymėjimas galimas tik Estijoje, kur tokios bazinės uolienos stūkso žemės paviršiuje.

23 pav. Specialiai paruoštas stulpas. Vietose, kur nesama žymėjimui tinkamų nei gamtos, nei jau esamų infrastruktūros objektų, į žemę įkasamas specialus medinis stulpas. Tokie veiksmai turi būti suderinti su žemės savininku.

Įrengiant stulpą, reikia atkreipti dėmesį į eismo saugumą, aplinkos ir stulpo priežiūros galimybes (pvz., stulpas neturi trukdyti žiemą nuo kelio valyti sniegą, vasarą pjauti žolę ir pan.). Stulpą rekomenduojama statyti bent 1 metro atstumu nuo pėsčiųjų ir dviračių tako ir 3 metrų atstumu nuo magistralinio kelio. Rekomenduojamas stulpo aukštis nuo žemės – 1,70 m, kad ženklą būtų galima dažyti akių aukštyje (1,50–1,60 m) (24 pav.).

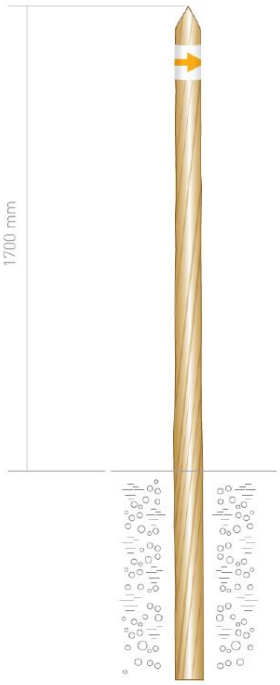

24 pav.

6.3. Žymėjimas lipdukais

Žymėjimui lipdukais taikomi tie patys anksčiau aprašyti pagrindiniai principai. Dažniausiai jie klijuojami ant kelio ženklų ir kitų jau esamų ženklų, žibintų, šviesoforų stulpų ir kitų inžinerinių techninių statinių. Lipdukai turi būti klijuojami taip, kad būtų matomi iš abiejų maršruto pusių. Kaip ir dažomi ženklai, lipdukai privalo būti klijuojami reikalingu dažnumu, rekomenduojamame aukštyje, matomi iš tolo. Ypač atidžiai maršrutą reikia žymėti kryžkelėse.

Lipdukai turi būti pagaminti iš drėgmei atsparios, nuo paviršiaus sunkiai nuplėšiamos medžiagos ir, jei gautas atitinkamos infrastruktūros savininko leidimas, atspindėti šviesą, kad žygeiviai tokį žymėjimą galėtų matyti ir tamsoje. Rekomenduojami lipdukų matmenys: ~ 6x6 cm arba 7x7 cm (25 pav.).

25 pav.

26, 27 pav. Infrastruktūros objektai, esantys gamtoje ir miesto vietovėse. Žymėjimas ir lipdukų kiekis turi būti suderintas su objekto valdytoju arba atsakinga vietos savivaldybės ar miesto institucija.

28 pav. Lipdukai nurodo maršruto kryptį ir žygeiviui einant matomi iš abiejų pusių. Kartu su lipdukais MIŠKO TAKAS naudojamas ir E11 kelio logotipas.

29 pav. Lipdukas su pavaizduotu kryžiuku reiškia, kad šia kryptimi maršrutas baigiasi.

30 pav. Lipdukas ant kelio ženklo patvirtina, kad žygeivis eina teisingu maršrutu.

6.4. Kiti žymėjimo būdai

6.4.1. Žymėjimas lentelėmis

Žymėjimas gyvenamose vietose gali būti sudėtingas, todėl ženklai gali būti pritvirtinami prie namo sienų, tvorų ar stulpų prieš tai suderinus su objekto savininku.

31, 32 pav. Žymėjimas lentelėmis.

Jei ženklui įrengti būtina į žemę įkasti metalinį ar medinį stulpą (33 ir 34 pav.), tai turi būti suderinta su žemės savininku. Įrengiant stulpą reikia atkreipti dėmesį į eismo saugumą, aplinkos ir stulpo priežiūros galimybes (pvz., stulpas neturi trukdyti žiemą nuo kelio valyti sniegą). Jį rekomenduojama statyti bent 1 metro atstumu nuo pėsčiųjų ir dviračių tako ir 3 metrų atstumu nuo magistralinio kelio. Rekomenduojamas stulpo aukštis nuo žemės yra 1,00–1,70 m.

33 pav. *34 pav.*

Lentelės matmenys: 10x10 cm (mažesnysis variantas naudojamas, pavyzdžiui, už gyvenamųjų vietų ribų, kur nėra galimybės pažymėti medžių ar kitų objektų) arba 20x20 cm (didesnysis variantas naudojamas mieste, kad lentelė labiau išsiskirtų iš kitų miesto infrastruktūros elementų) (35 pav.).

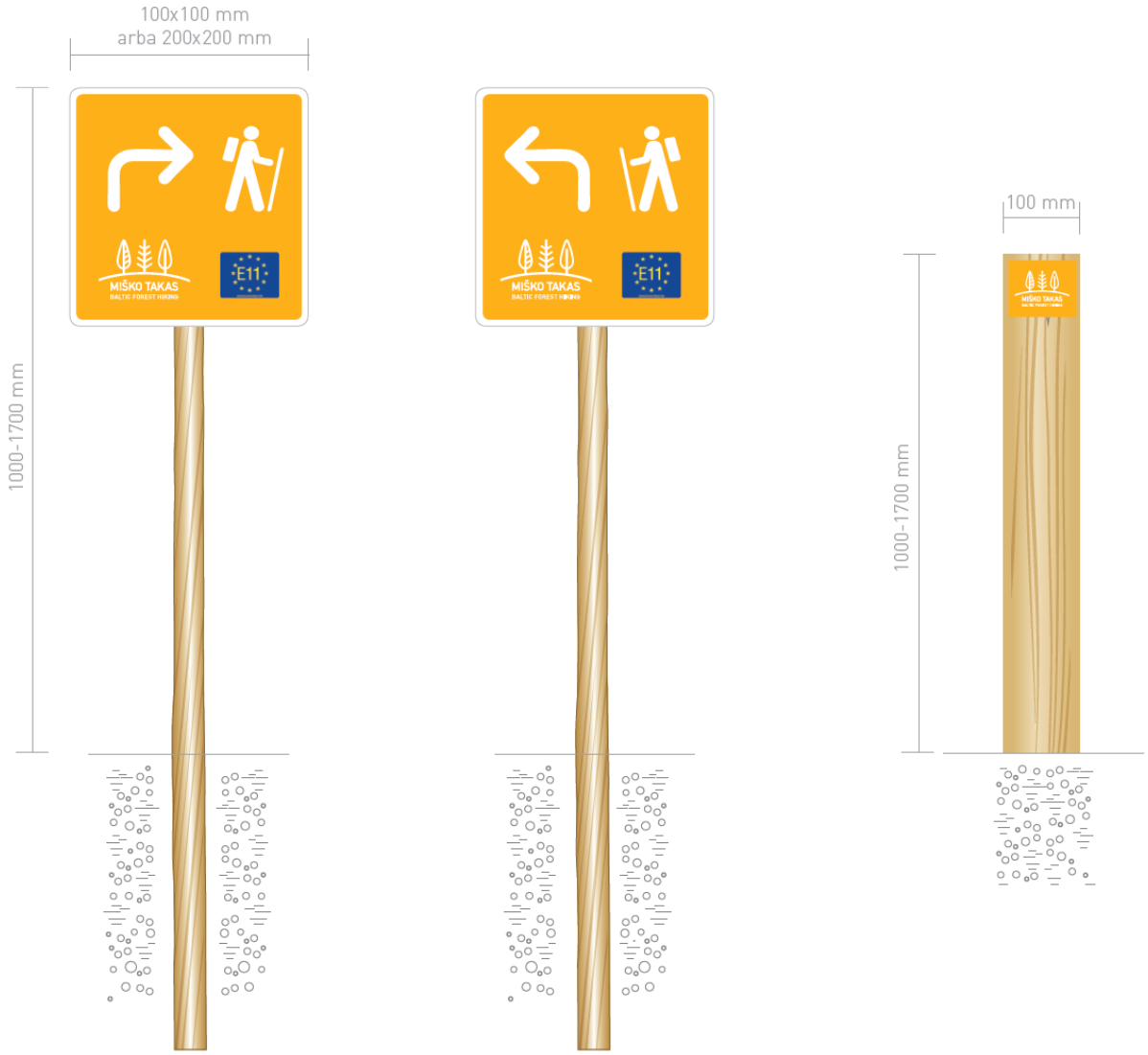

35 pav.

6.4.2. Informaciniai stendai

Maršruto žymėjimo elementais laikomi ir informaciniai stendai, įrengti atskirose maršruto vietose, nes juose ne tik pateikiama su maršrutu susijusi informacija, bet ir žygeivis įsitikina, kad eina maršrutu MIŠKO TAKAS ar yra šalia jo. Rekomenduojama informacinius stendus įrengti prie maršruto MIŠKO TAKAS „įėjimų“ (ten, kur patogu pasiekti maršrutą ir pradėti žygį): prie savivaldybės ribos, turizmo informacijos centro, viešojo transporto stotelės, automobilių stovėjimo aikštelėje, poilsio vietose ir pan.

36 pav. Maršruto MIŠKO TAKAS informacinis stendas.

Daugelis savivaldybių turi parengusios savitą informacinių stendų ir nuorodų dizainą, taigi maršruto MIŠKO TAKAS informacinį stendą galima sukurti tuo pačiu stiliumi, kaip ir kitus atitinkamos savivaldybės stendus.

37 pav. Maršruto MIŠKO TAKAS informacinis stendas Adažiuose, sukurtas pagal savivaldybės stilių.

Be to, kai kurios savivaldybės yra įrengusios dideles informacinių stendų konstrukcijas, kur galima pateikti įvairaus pobūdžio informaciją, plakatus ir kt. Tokiu atveju galima pakabinti atskirą maršruto MIŠKO TAKAS plakatą ar informacinę lentą. Taip pat iš anksto suderinus su savininku, informacinę lentą galima pritvirtinti ir prie pastato sienos.

38 pav. Informacinė lenta pritvirtinta prie geležinkelio stoties pastato.

Jei maršrutas kerta saugomą teritoriją Lietuvoje, tai turi būti suderinta su už ją atsakinga tos saugomos teritorijos direkcija. Žymėjimas ir žymėjimo elementų įrengimas turi būti atliekamas atsižvelgiant į saugomos teritorijos, kurią kerta maršrutas, vieningos lauko informacinės sistemos reikalavimus.

39 pav. Maršruto MIŠKO TAKAS informacinis stendas saugomoje teritorijoje

Įrengiant informacinių stendų lentas, būtina laikytis šių principų:

1. Informacinio stendo viršuje turi būti maršruto MIŠKO TAKAS logotipas, atkarpos pavadinimas, ilgis ir apytikslė trukmė. Dizainas turi derėti su vaizdine maršruto tapatybe, laikantis vienodo spalvų kodo (žr. 3 skyrių „Spalvų kodai ir parametrai“).
2. Kairėje informacinės lentos pusėje nurodoma bendra informacija apie maršrutą MIŠKO TAKAS, scheminis žemėlapis su pavaizduotu bendru maršrutu ir maršruto vieta Europos žemėlapyje kaip ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto E11 dalis, Europos keliautojų

asociacijos logotipas ir interneto svetainės adresas.

3. Greta pateikiamas atskiras didesnio mastelio žemėlapis su konkrečia maršruto atkarpa (žemėlapyje turi būti pažymėta buvimo vieta), jos aprašymu, nurodoma praktinė informacija, svarbiausi lankytini objektai ir atitinkamoje maršruto atkarpoje galimos paslaugos.
4. Rekomenduojama pateikti ir atkarpą apibūdinančių nuotraukų.
5. Svarbu įdėti ir E11 logotipą, QR kodą, nurodantį maršruto interneto svetainę ar joje esančią konkrečios atkarpos skiltį.
6. Turi būti nurodyta už atkarpą atsakinga organizacija, kontaktinė informacija (įskaitant duomenis, su kuo susisiekti, jei stendas yra sugadintas) ir maršruto MIŠKO TAKAS interneto svetainė https://baltictrails.eu/lt/forest.
7. Informacija turi būti pateikiama dviem kalbomis – valstybine ir užsienio (pageidautina – anglų).

Informacinius stendus galima pastatyti ir kitose maršruto vietose. Tokiu atveju tinka ir nedidelio formato informaciniai stendai, kuriuose pateikiama kiek mažiau informacijos: maršruto MIŠKO TAKAS logotipas, atkarpos pavadinimas ir ilgis, tik konkrečios atkarpos žemėlapis, trumpas aprašas, paslaugų teikimo vietos, kontaktinė informacija.

40 pav. Nedidelio formato informacinis stendas.

Rekomenduojama, kad informacinių stendų matmenys atitiktų ISO 216 tarptautinio popieriaus lapo standartinį A formatą, t. y. A0, A1, A2 ir t. t. dydžius (41 pav.) Lenta turi būti pagaminta iš drėgmei ir, pageidautina, UV spinduliams atsparios medžiagos.

Informacinio stendo rėmus rekomenduojama gaminti iš medžio, juos apdorojant nuo medieną pažeidžiančių veiksnių (pagrindas, prie kurio pritvirtinama informacinė lenta, gali būti pagamintas ir iš kitos drėgmei atsparios medžiagos, pvz., plastiko, kompozicinės medžiagos, faneros ir kt.).

Vienos dalies

Dviejų dalių

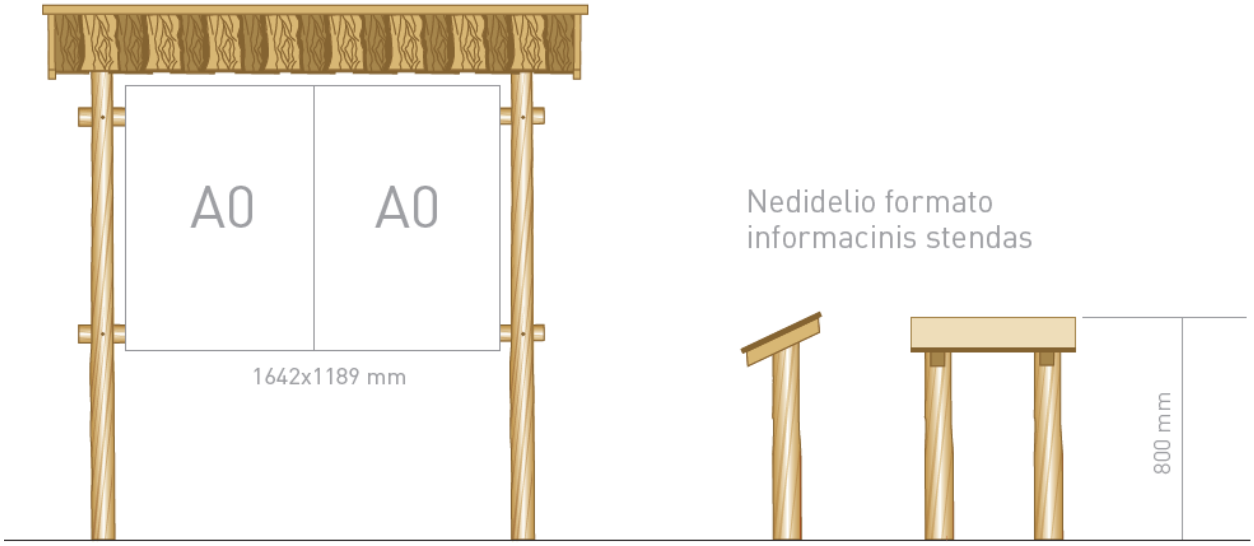

41 pav.

6.5. Žymėjimas kryžkelėse

- Kryžkeles, kur žygeivis galėtų nukrypti nuo maršruto, reikia žymėti ypač atidžiai. Visos kryžkelės turi būti taip pažymėtos taip, kad jomis būtų galima eiti abiem kryptimis;
- Po kiekvienos kryžkelės turi būti įrengtas patvirtinimo ženklas (42 pav.). Nedideliu atstumu nuo minėto ženklo turi būti dar vienas ženklas, jei kartais pirmesnis būtų sugadintas ar sunaikintas;
- Jei maršrutas staigiai keičia kryptį, rodykle nurodoma kryptis, kuria reikia pasukti (43, 44 pav.). Kiek įmanoma, rekomenduojama ženklą pažymėti ant gamtoje esančių objektų, o jei jų nėra, tuomet siūloma naudoti specialiai šiam tikslui paruoštus ir pastatytus stulpus;
- Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas maršruto įėjimo į gyvenvietes (45 pav.) ir išėjimo iš jų žymėjimui. Tai galima padaryti pasinaudojant jau esamais ženklais – juos papildant maršruto ženklais (lipduku ar dažant ženklą (priklausomai nuo situacijos).

42 pav.

43 pav.

44 pav.

45 pav.

PAAIŠKINIMAI

1. **Ženklas ar lipdukas ant kelio ženklo** – rodyklė, nurodanti maršruto kryptį.
2. **Ženklas ar lipdukas ant kelio ženklo** – maršruto patvirtinimo ženklas.
3. **Žymėjimas ant kelio dangos.**
4. **Žymėjimas ant specialiai paruošto stulpo** – rodyklė, nurodanti maršruto kryptį.
5. **Žymėjimas dažais ant medžio kamieno** – rodyklė, nurodanti maršruto kryptį.
6. **Žymėjimas dažais ant akmens** - maršruto patvirtinimo ženklas už kryžkelės.
7. **Nedidelio formato informacinis stendas.**
8. **Žymėjimas dažais ant gamtos infrastruktūros objekto** – maršruto ženklas.
9. **Informacinis stendas.**
10. **Nuoroda į gyvenvietę.**
11. **Žymėjimas dažais ant medžio kamieno** – maršruto patvirtinimo ženklas už kryžkelės.

46 pav. Žymėjimo elementai ir pagrindiniai žymėjimo kryžkelėse principai.

7. Nuorodos į gyvenvietes, lankytinus objektus ar paslaugų teikėjus

Rekomenduojama maršrute įrengti ženklus, nukreipiančius į gyvenvietes, šalia maršruto esančius lankytinus objektus, poilsio vietas ar paslaugų teikėjus, tokiu būdu skatinant geresnį šių vietų pasiekiamumą ir atpažįstamumą (47 pav.).

- Ženklai, nukreipiantys pas paslaugų teikėjus, būtini, jei maršrutas eina už didelių gyvenviečių ribų.
- Jei maršrutas eina gyvenviete, reikalingas vienas ženklas, nurodantis kryptį nuo pagrindinio maršruto iki gyvenvietės centro.
- Ženkle turi būti: kryptį rodanti rodyklė, atstumas, vietos pavadinimas ir piktograma, informacija, kokias paslaugas konkrečioje vietoje gali gauti žygeivis. Ant stulpo, prie kurio pritvirtintas ženklas, taip pat turi būti ir maršruto MIŠKO TAKAS logotipas. Tačiau siekiant nesuklaidinti dėl maršruto eigos, ant ženklo logotipą galima uždėti tik tada, jei ženklu nurodyta vieta pasiekiama keliaujant pagrindiniu maršrutu (pvz., viename maršruto taške nurodoma artimiausia gyvenvietė, o maršrutas taip pat eina per ją). Vietovės pavadinimas turi sutapti su maršruto MIŠKO TAKAS vadove ir kitoje informacinėje medžiagoje pateikta informacija.
- Jei ženklas nurodo lankytiną objektą ar paslaugų teikimo vietą, kurie nepriklauso pagrindiniam maršrutui, vieno ženklo nepakanka. Ženklai turi būti įrengti iki paties objekto. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad toks žymėjimas negali sutapti su pagrindinio maršruto žymėjimu, kad nesuklaidintų žygeivių.
- Ženklų įrengimas turi būti suderintas su žemės savininku.
- Kadangi daugelis savivaldybių turi parengusios savo informacinių stendų bei kitų iškabų dizainą, galima maršruto MIŠKO TAKAS ženklus sukurti tuo pačiu stiliumi. Jei maršrutas kerta saugomą teritoriją Lietuvoje, tai turi būti suderinta su už ją atsakinga tos saugomos teritorijos direkcija. Žymėjimas ir žymėjimo elementų įrengimas turi būti atliekamas atsižvelgiant į saugomos teritorijos, kurią kerta maršrutas, vieningos lauko informacinės sistemos reikalavimus.
- Ženklai, nurodantys kryptį, turi būti tvirtinami prie medinio stulpo maždaug 1,70 m aukštyje nuo žemės (jei stulpas turi kelis ženklus, aukštis skaičiuojamas iki pirmojo (žemiausio) ženklo). Ženklai turi būti gaminami iš drėgmei atsparios faneros, metalo ar kompozicinės medžiagos, maždaug 0,90 m, ilgio ir 0,15 m aukščio (48 pav.).

PSIA
"Vangažu avots"
RĀMKALNI
RĪGA
VANGAŽI
TALLINA

47 pav.

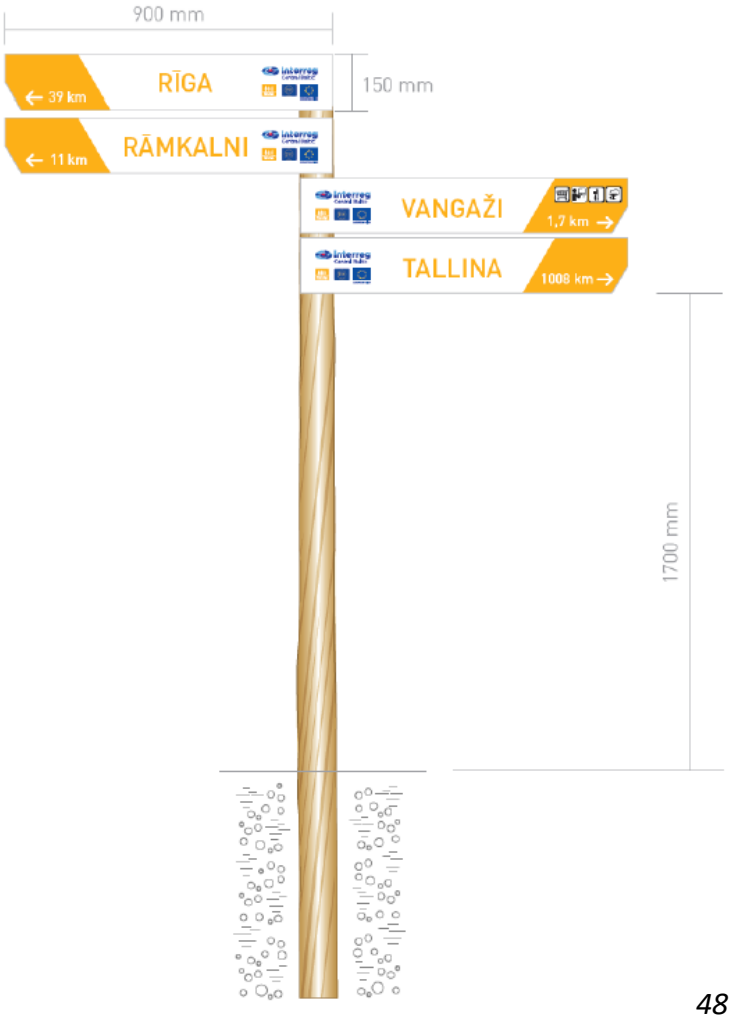
900 mm
150 mm
RĪGA
39 km
RĀMKALNI
11 km
VANGAŽI
1,7 km
TALLINA
1008 km
1700 mm

48 pav.

- Krypčiai nurodyti galima pasinaudoti ir kitais kūrybingais, estetiniais ir aplinkai draugiškais sprendimais, pvz., prie medinių stulpų pritvirtinti medines lentas, kuriose išskaptuota kryptis, atstumas, pavadinimas, paslaugų piktogramos ir maršruto logotipas (49 ir 50 pav.).

49 pav.

50 pav.

8. Žymėjimas vietose, sutampančiose su kitu maršrutu

Jei kuri nors iš maršruto atkarpų sutampa su kitu gamtoje jau pažymėtu maršrutu, rekomenduojama, kiek leidžia galimybės, naujajam žymėjimui naudoti tuos pačius jau pažymėtus objektus.

Ant gamtos objektų, pavyzdžiui, medžių, akmenų ir pan., ant kurių jau yra kito maršruto ženklai, žymėjimo ženklas dažomas visa apimtimi, nepasinaudojant jau esamo žymėjimo elementais, pavyzdžiui, jau pažymėtomis baltomis linijomis.

Jei planuojama pasitelkti miesto vietovės elementus, pvz., apšvietimo stulpus ir pan., ant kurių jau pažymėti kito maršruto ženklai, klijuojant lipdukus su ženklinimu, rekomenduojama palikti 1 cm tarpą tarp abiejų ženklų.

51, 52 pav. Jei žymimas maršrutas kurioje nors atkarpoje sutampa su kitu maršrutu, naujas ženklas dažomas virš, po ar šalia jau esamo, priklausomai nuo konkrečios situacijos.

53, 54 pav. Rekomenduojama nuorodoms naudoti tą patį stulpą, kai sutampa ir susikerta keli įvairūs maršrutai (pavyzdžiai iš Nyderlandų ir Vokietijos, kur išvystyti platūs pėsčiųjų maršrutų tinklai).

Galima situacija, kai kuri nors iš maršruto atkarpų sutampa su kitu pažymėtu maršrutu, priklausančiu tam tikros žemės savininkui, o šis kategoriškai prieštarauja maršruto MIŠKO TAKAS žymėjimui. Tokiu atveju prieš šią maršruto atkarpą galima įrengti lentelę su įspėjimu, kad tolesnė atkarpa (nurodant tikslią maršruto eigą ir jo ilgį) bus žymima skirtingai.

9. Žymėjimo procesas

9.1. Pagrindiniai bendrieji principai

- Dažniausi Lietuvos, Latvijos ir Estijos maršrute MIŠKO TAKAS pasitaikantys gamtiniai paviršiai, ant kurių galima dažais pažymėti maršruto trasas, yra medžiai ir akmenys. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad žymėti negalima ant medžių, akmenų, smiltainio ir dolomito atodangų paviršiaus (įskaitant saugomus biotopus) ir kitų gamtos, kultūros ar istorinių objektų, kuriems suteiktas gamtos ar kultūros paminklo apsaugos statusas, ir kitų objektų, kurie nors ir neturi tokio statuso, bet yra svarbūs vietos mastu.
- Rekomenduojama, jei įmanoma, žymėti ant gerai iš toli matomų medžių ar akmenų, prieš tai išpjovus krūmus, užstojančius minėtus paviršius. Jei galima pasirinkti, žymima ant medžių, kurių žievės struktūra vienalytė ir kiek įmanoma lygesnė, pavyzdžiui, eglių, juodalksnių ir kt. Jei reikia pašalinti žymėjimą užstojančias medžio šakas, gali būti naudojamasi kirvuku ir (arba) pjūklu. Negalima pašalinti kraštovaizdžiui reikšmingų, gamtos ar kultūros paminklo apsaugos statusą turinčių, retų, dendrologiniu požiūriu svarbių, atmintinų ar kitaip reikšmingų medžių šakų. Nupjautos šakos vietą reikia patepti specialiu tepalu.
- Prieš maršruto žymėjimą reikia atsižvelgti į prognozuojamą orą. Negalima žymėti lietingu oru! Jei lietus palis ant nenudžiūvusių dažų, vandens pagrindo dažai išsilies ir nusiplaus nuo paviršiaus. Gamtoje dažai tepami tik ant sauso paviršiaus, o oro temperatūra turi būti ne žemesnė nei 10° C.
- Prieš pradedant tepti dažus, nuo medžio žievės vietos, kur planuojama atlikti žymėjimą, atsargiai nuvalomi nešvarumai ir dulkės. Tam rekomenduojama naudoti vielinį šepetį. Valant medžio paviršių **negalima pažeisti gyvos medienos**, pavyzdžiui, drožti medžio drožtuvu!!! Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad nebūtų sunaikintos retos ir saugomos kerpių ar samanų rūšys.

9.2. Dažymas ant paviršiaus

Dažoma dviem nedideliais teptukais, naudojant iš anksto pasiruoštą trafaretą (pridedamas gairių priede). Vienas teptukas ir trafaretas skirtas baltiems dažams, kitas teptukas – oranžiniams. Prieš žymint verta išmėginti įvairaus dydžio teptukus ir rasti labiausiai tinkantį.

Ženklas ant medžių dažomas vidutinio ūgio suaugusio žmogaus akių lygyje (1,50–1,60 m aukštyje nuo žemės). Kiek įmanoma, visi maršruto ženklai turi būti žymimi viename aukštyje, kad žygeivis iš anksto žinotų, kur jų ieškoti. Toks aukštis rekomenduotinas ir dėl maršruto priežiūros: atnaujinti žymėjimą gali vienas žmogus, nenaudodamas pagalbinių priemonių, pvz., kopėčių ir pan.

55 pav. Ant paviršiaus galima dažyti ir tris atskiras linijas, tačiau tai būtina atlikti atidžiai ir tam pritaikytu teptuku, kad spalvos nesusimaišytų.

56 pav. Pageidautina turėti trafaretą, kad būtų išlaikyta ženklo dydis ir proporcijos. Kartais ant kai kurių paviršių, naudojant trafaretą, dažyti sunkiau, tačiau jis labai praverčia kaip standartas.

57 pav. Dažoma teptuku akių lygyje.

58 pav. Dažymui naudojant trafaretą būtini bent du žmonės. Tačiau patogesniam dažymui galima naudoti ir kitą sprendimą – trafaretą prie medžio žievės pritvirtinti smeigtukais.

59 pav. Kad būtų patogiau dažyti, galima naudotis ir kitomis patogiomis pagalbinėmis priemonėmis, pvz., dažymo juosta, išlaikant žymimo simbolio matmenis ir proporcijas.

60 pav. Prieš maršruto žymėjimą, būtina pasitreniruoti ant įvairių paviršių. Iš anksto pabandžius dažyti ant medžio, galima rasti tinkamiausią teptuko dydį. Galima naudoti ir purškiamus dažus, tačiau reikia įsitikinti, kad jie nenutekės. Tokiu atveju naudojamas trafaretas.

61 pav. Beržo paviršius nėra tinkamas, jei žymėjimui naudojami balti dažai.

9.3. Darbo organizavimas

Žymėtojai turi būti gerai susipažinę su maršrutu. Jie gali pasiskirstyti į keletą grupių ir keistis, kad procesas vyktų greičiau ir efektyviau. Prieš pradedant žymėjimo procesą turi būti pateikiamos intrukcijos.

62, 63 pav. Instruktavimas prieš dažymo procesą.

Rekomenduojama žymėjimą atlikti kartu bent dviems žmonėms. Taip bus patogiau dažyti naudojantis trafaretais, žymėjimui būtino inventoriaus nereikės nešti vienam žmogui. Be to, dviese jaučiamasi saugiau.

Reikėtų apgalvoti linijinių maršrutų logistiką, kad maršruto pabaigoje žymėtojus būtų galima nuvežti į maršruto pradžios vietą. Galima, pavyzdžiui, naudotis dviem automobiliais: pirmasis pastatomas kuo arčiau maršruto pabaigos, o kitas – paliekamas pradiniame punkte, prie kurio paskui grįžtama pirmuoju automobiliu. Jei tinka maršruto danga, galima važiuoti dviračiu, kuriuo, baigus žymėjimą, galima grįžti iki automobilio, ypač jei žymėtojas darbuojasi vienas.

Reikalinga įranga:

- dažai;
- lengvai uždaromas indas, skirtas dažams žymėjimo metu laikyti ir pernešti (64 pav.);
- keli teptukai;
- trafaretai (65 pav.);
- paviršiui valyti skirtas vielinis šepetys;
- darbo rūbai ir pirštinės;
- tirpiklis ir skudurėliai;
- nupjautai šakos vietai patepti skirtas specialus tepalas;
- senas krepšys, kibiras (66 pav.) ar maišas (67 pav.) įrangai pernešti;
- kirvis ar pjūklas – ženklą užstojančių šakų apipjaustymui, krūmų iškirtimui;
- žemėlapis su tiksliai pažymėtu maršrutu ar žmogus, gerai išmanantis maršrutą.

64 pav.

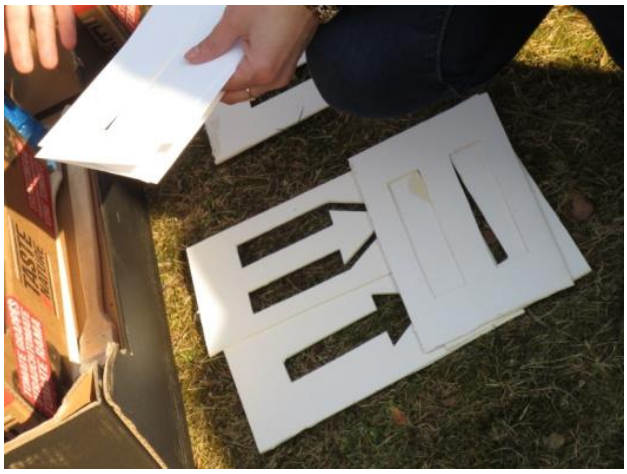

65 pav.

66 pav.

67 pav.

10. Žymėjmo priežiūra ir atnaujinimas

Ne tik dažyti ženklai ir lipdukai, bet ir visi kiti žymėjimo elementai – specialiai pastatyti stulpai, informaciniai stendai, metalinės lentelės ir pan. – turi būti prižiūrimi ir atnaujinami.

68, 69 pav. Dažai, priklausomai nuo paviršiaus, gamtoje išsilaiko daug metų. Tačiau kartą per vienerius ar dvejus metus patartina pereiti maršrutu ir patikrinti objektų su dažytais ženklais būklę. Be to, būtina patikrinti ir lipdukus bei, esant būtinybei, juos pakeisti.

70 pav. Atnaujinant esamus ženklus, dažais kruopščiai perbraukiami kiekvienos linijos kontūrai.

11. Žymėjimo etika ir bendradarbiavimas su susijusiomis šalimis

Pageidautina į žymėjimo procesą įtraukti vietos gyventojus – verslininkus, savivaldybių ir TIC darbuotojus, planavimo regiono atstovus, vietos bendruomenes, entuziastus ir asmenis, kurie dažniausiai naudosis maršrutu – žygeivius.

71, 72 pav. Žymėjimo procese dalyvaujantys vietos gyventojai.

Žymint laikomasi galiojančių teisės aktų ir etikos. Žymėjimo objektais nesirenkami dideli ir/ar seni medžiai, dideli akmenys, gamtos objektai, turintys gamtos paminklo (saugomas gamtos objektas ar saugoma aplinka), kultūros paminklo ar kitą svarbų statusą. Žymint negalima naikinti retų ir saugomų augalų, grybų rūšių, trikdyti gyvūnų, kenkti aplinkai ir kraštovaizdžiui. Maršrutų palei paplūdimį atkarpos nežymimos, tačiau žymimi išėjimai iš paplūdimio ir vieta, kur įeinama į paplūdimį. Ženklinant reikia stebėti, ar nekenkiama kraštovaizdžiui, o žymėjimui turi būti pasitelkiamas kūrybiškas požiūris ir logika.

12. Maršruto trasos pakeitimai

Net jei anksčiau maršrutas buvo suderintas, patvirtintas ir net pažymėtas, laikui bėgant gali atsirasti esamo maršruto keitimo būtinybė. Galimos tokių pokyčių priežastys: kelių infrastruktūros pakeitimai, gamtos stichijų pasekmės, miško tvarkymo darbai, pasikeitę savininkai ir pan. Taigi, tose maršruto atkarpose, kur jo fiziškai nebegali būti, reikia rasti naujus sprendimus. Gali būti, kad maršrutą reikės suplanuoti teritorijose, priklausančiose kitiems žemės savininkams. Vadinasi, naują maršrutą ir jo žymėjimą vėl reikės suderinti su kitais žemės savininkais, galbūt ir su savivaldybe bei kitomis susijusiomis šalimis.

Kaip pakeisti maršruto trasą?

- Organizacija, atsakinga už maršruto atkarpą, kurioje reikalingi pakeitimai, susisiekia su žemės savininku ir kitomis susijusiomis šalimis bei kartu ieško problemos sprendimų;
- naują galimą maršruto trasą ir žymėjimą atsakinga organizacija suderina su susijusiomis šalimis (privačios žemės savininku, savivaldybe, valstybinių miškų valdytoju ir Saugomos teritorijos direkcija);
- atsakingos organizacijos atstovai patikrina atitinkamą atkarpą (pėsčiomis ar dviračiu);
- maršruto tikrinimo metu paruošia naują fotomedžiagą ir įrašo maršruto GPX failą;
- jei apžiūros metu konstatuojama būtinybė pakeisti naujai suplanuotą trasą, ją keičiant ir žymint vėl turi būti atliekamas derinimas su visomis susijusiomis šalimis;
- kai naujoji maršruto atkarpa patvirtinama, interneto svetainėje https://baltictrails.eu/lt/forest atliekami atitinkami pakeitimai: pataisomi maršruto aprašymai ir jų vertimai, žemėlapiai, pakeičiamos nuotraukos, lankytini objektai ir paslaugų teikėjai (jei jie keičiasi). Gali pasikeisti ir bendras MIŠKO TAKO atkarpų skaičius, kartu pakeisdamas ir bendrą maršruto ilgį – tai turi būti pataisyta visose įmanomose vietose;
- apie pasikeitusį maršrutą turi būti įspėta ir informuota visuomenė: maršruto MIŠKO TAKAS interneto svetainėje, atsakingų organizacijų interneto svetainėse ir socialiniuose tinkluose;
- naują maršruto atkarpą būtina pažymėti gamtoje;
- nebeaktualios maršruto atkarpos žymėjimo elementai turi būti pašalinti ir išmontuoti kuo saugiau – nekenkiant gamtai ir aplinkai.

13. Ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutas MIŠKO TAKAS valstybės institucijų ir savivaldybių planavimo dokumentuose

Ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutas MIŠKO TAKAS Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje kerta daug savivaldybių, saugomų teritorijų ir valstybinių miškų. Vadinasi, ateityje maršrutui tiesioginę ar netiesioginę įtaką darys valstybės institucijų ir savivaldybių planavimo dokumentai. Svarbu, kad būtų užtikrinta kuo geresnė maršruto priežiūra ir valdymas, tam pasitelkiant ir kiekvienos savivaldybės, Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos, VĮ Valstybinių miškų urėdijos, valstybės institucijų planavimo dokumentus. Dėl šios priežasties būtina maršrutą MIŠKO TAKAS įtraukti į visų lygmenų planavimo dokumentus ir su jais susijusius žemėlapius, kad ateityje valstybės ir savivaldybių institucijos, priimdamos sprendimus, atsižvelgtų į ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutą MIŠKO TAKAS, jis būtų gerai prižiūrimas, o savivaldybių ir valstybės planavimo procesai maršruto neveiktų arba veiktų kuo mažiau ir nereikėtų keisti jo trasos.

Visos savivaldybės, kurias kerta ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutas MIŠKO TAKAS, ir kitos susijusios šalys kviečiamos laikytis šiose žymėjimo gairėse pateikiamų rekomendacijų.

14. Organizacijos, atsakingos už ilgų atstumų pėsčiųjų maršrutą MIŠKO TAKAS

Rinkodara ir koordinavimas:
Latvijos kaimo turizmo asociacija „Lauku ceļotājs“
El. paštas lauku@celotajs.lv
Tel. +371 67617600
www.celotajs.lv

LIETUVOJE

Maršrutas Dzūkijos etnografiniame regione:
Lietuvos kaimo turizmo asociacija
El. paštas info@atostogoskaime.lt
Tel. +370 63557154
www.atostogoskaime.lt

Maršrutai „Nemuno kilpomis“, „Kaunas ir Kauno rajonas“ ir „Dubysos slėnio krantais“:
Kauno regiono plėtros agentūra
El. paštas info@krda.lt
Tel. +370 61984824
www.krda.lt

Maršrutas Žemaitijos etnografiniame rajone:
Žemaitijos nacionalinio parko direkcija
El. paštas znp@zemaitijosnp.lt
Tel. +370 44849231, +370 44849337
www.zemaitijosnp.lt

LATVIJOJE

Maršrutas saugomose teritorijose:
Gamtos apsaugos valdyba
El. paštas pasts@daba.gov.lv
Tel. +371 67509545
www.daba.gov.lv

Dabas aizsardzības pārvalde

Maršrutas valstybiniuose Latvijos miškuose:
AS „Latvijas Valsts Meži“
El. paštas lvm@lvm.lv
Tel. +371 67610015
www.lvm.lv

LATVIJAS VALSTS MEŽI

Maršrutas Kuržemės planavimo regione:
Kuržemės planavimo regionas
El. paštas pasts@kurzemesregions.lv
Tel. +371 67331492
www.kurzemesregions.lv

KURZEMES PLĀNOŠANAS REĢIONS

Maršrutas Rygos planavimo regione:
Rygos planavimo regionas
El. paštas rpr@rpr.gov.lv
Tel. +371 67226430
www.rpr.gov.lv

RĪGAS PLĀNOŠANAS REĢIONS

Maršrutas Vidžemės planavimo regione:
Vidžemės planavimo regionas
El. paštas vidzeme@vidzeme.lv
Tel. +371 64116014
www.vidzeme.lv

VIDZEME
CEĻŠ VED AUGŠUP!

ESTIJOJE

Maršrutas Hanjos aukštumos ir Setumos regionuose:
NVO Setomaa Tourism
El. paštas turism@setomaa.ee
Tel. +372 56821268
www.visitsetomaa.ee

Maršrutas Peipaus regione:
NVO Peipsimaa Turism
El. paštas kadi@visitpeipsi.com
Tel. +372 56964686
www.visitpeipsi.com

Maršrutas Šiaurės Estijoje:
Pohja-Eesti Turism

Maršrutas Lahemos nacionaliniame parke:
NVO Okokuller
El. paštas kaisa@kolgakyla.ee
Tel. +372 5239239

Maršrutas Talino apylinkėse:
Estijos kaimo turizmo asociacija
El. paštas eesti@maaturism.ee
Tel. +372 6009999
www.maaturism.ee

Naudotos informacijos šaltinių sąrašas

Gairės parengtos remiantis Europos keliautojų asociacijos (European Rambling Association) prezidentės Lisos Nielsen (Lis Nielsen) ir Estijos keliautojų asociacijos („Eesti Matkaliit“) garbės nario Guido Leiburo (Guido Leibur) rekomendacijomis, nagrinėtomis ilgų distancijų pėsčiųjų maršrutų Europoje žymėjimo gairėmis, patirties keitimosi išvyka į Nyderlandus 2017 metų birželio mėn., 2010 m. Latvijos kaimo turizmo asociacijos „Lauku ceļotājs“ parengtomis aktyvaus turizmo maršrutų žymėjimo dažais gairėmis, kurios dabar pridedamos kaip priedas prie Latvijos saugomų gamtinių teritorijų bendrojo stiliaus vadovo, 2017 m. Latvijos kaimo turizmo asociacijos „Lauku ceļotājs“ parengtomis ilgų atstumų pėsčiųjų maršruto „Jūrų takas“ žymėjimo gairėmis ir gairių sudarytojų praktine patirtimi, įgyta žymint maršrutus dažomais ženklais.

- Guidelines for E-path marking, signing and informationboards by ERA (2019). Prieiga: http://www.era-ewv-ferp.com/fileadmin/user_upload/dokumenter/Walking_in_Europe/E-Paths/E-paths_marking_and_signing.pdf

- General principles for signing and marking footpaths by ERA(2015). Prieiga: http://www.era-ewv-ferp.com/fileadmin/user_upload/dokumenter/Walking_in_Europe/Waymarking_in_Europe/General_principles__waymarking.pdf

- Den Norske Turistforening, Friluftsrådenes Landsforbund, Innovasjon Norge (2013). Merkehåndboka. Håndbok for tilrettelegging av turruter i fjellet, i skogen og langs kysten. FEDME (2014). El Manual de señalización de senderos GR®, PR® y SL®. Prieiga: http://misendafedme.es/wp-content/uploads/2015/01/ManualSenderosFEDME_RED.pdf

- European Rambling Association (2017). Waymarking in Europe. Prieiga: http://www.era-ewv-ferp.com/fileadmin/user_upload/dokumenter/Walking_in_Europe/Waymarking_in_Europe/ENG_WAYMARKING_2017_01.pdf; http://www.era-ewv-ferp.com/fileadmin/user_upload/dokumenter/Walking_in_Europe/Waymarking_in_Europe/ENG_WAYMARKING_2017_02.pdf

- Fédération française de la randonnée pédestre (2006). La Charte Officielle du Balisage et de la Signalisation. Prieiga: https://www.ffrandonnee.fr/data/itineraires-balisage/file/Charte_Officielle_Balisage_Signalisation_2006.pdf

- Kooijman, E., Moerdijk, L. (2006). Markeren moet je leren – instructie voor vrijwilligers. Stichting Wandelplatform-LAW

- Smaļinskis, J., Jakovela, A., LLTA „Lauku ceļotājs“ (2010). Vadlīnijas aktīvā tūrisma

maršrutu krāsu marķējumam.
Prieiga: https://www.daba.gov.lv/upload/File/VienotaisStils/IADT_VienStils_2011_05-markejums-takas_LC.pdf

- Marking guidlines for the hiking route along the Baltic Sea coastline in Latvia and Estonia (2017).
  Prieiga: https://coastalhiking.eu/g/www/cms/c00002/CoastalHiking_Marking_Guidelines_en.pdf

- Nasjonalt pilegrimssenter (2015). Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim: Merkehåndbok 2015–2018.
  Prieiga: https://pilegrimsleden.no/assets/images/Merkehandbok-for-Pilegrimsleden-St.-Olavsvegene-til-Trondheim.-2015-2018.pdf

- Pilegrimsleden – St. Olavsvegene til Trondheim: Merkesystemet – Mars 2015 Rev 2 20150315 (2015).
  Prieiga: https://pilegrimsleden.no/assets/images/Merkesystem-for-Pilegrimsleden-St.-Olavsvegene-til-Trondheim.pdf

- En praktisk veiledning for merking og vedlikehold av Pilegrimsleden.
  Prieiga: https://pilegrimsleden.no/assets/images/Veileder-Merking-WEB.pdf

- Mežtaka: Vizuālās identitātes rokasgrāmata (2020).
  Prieiga: https://baltictrails.eu/lv/forest/marketing

- Rokasgrāmata „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vienotais stils“: Materiāli, to izvēle un apstrāde.
  Prieiga: https://www.daba.gov.lv/upload/File/VienotaisStils/IADT_VienStils_2016_02-materiali.pdf

- Rokasgrāmata „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vienotais stils“: Taku marķēšana.
  Prieiga: https://www.daba.gov.lv/upload/File/VienotaisStils/IADT_VienStils_2011_05-markejums-takas.pdf

- Rokasgrāmata „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vienotais stils“: Virziena norādes.
  Prieiga: https://www.daba.gov.lv/upload/File/VienotaisStils/IADT_VienStils_2011_06-virziena-norades.pdf

- Rokasgrāmata „Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju vienotais stils“: Informācijas stendu konstrukcijas.
  Prieiga: https://www.daba.gov.lv/upload/File/VienotaisStils/IADT_VienStils_2011_08-ST_konstrukc.pdf

J. Smalinskio [Smaļinskis] nuotraukos, „Lauku ceļotājs“ nuotraukų archyvas.

Priedas: Žymėjimo ženklų trafaretai

Žymėjimo simbolis 150x90 mm

Oranžinės spalvos trafaretas, 1:1 (190x130 mm)

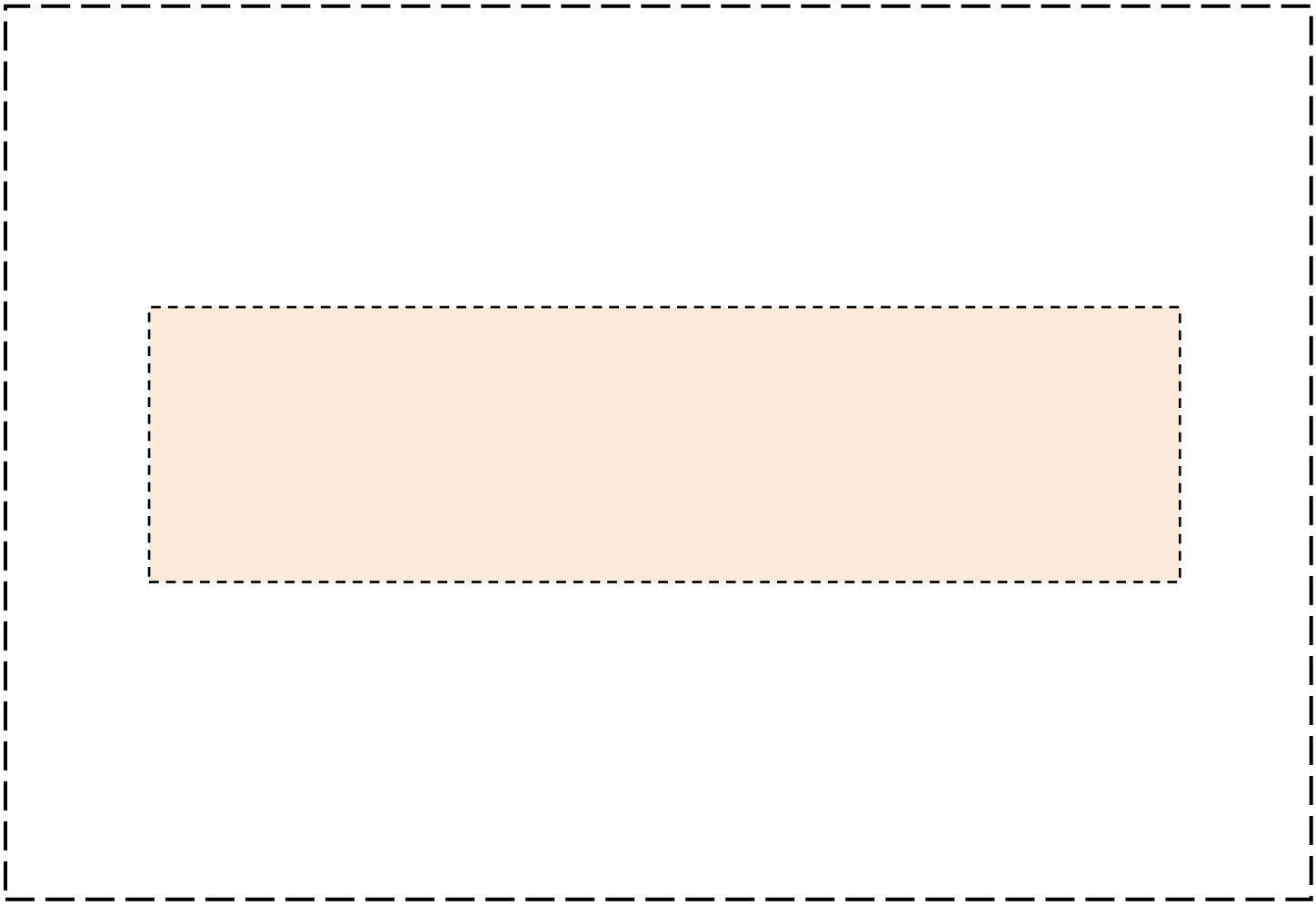

Žymėjimo simbolis 150x90 mm

Baltos spalvos trafaretas, 1:1 (190x130 mm)

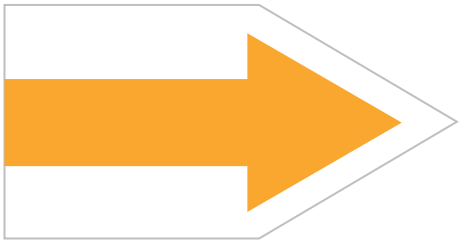

Žymėjimo simbolis 160x90 mm

Oranžinės spalvos trafaretas, 1:1 (190x130 mm)

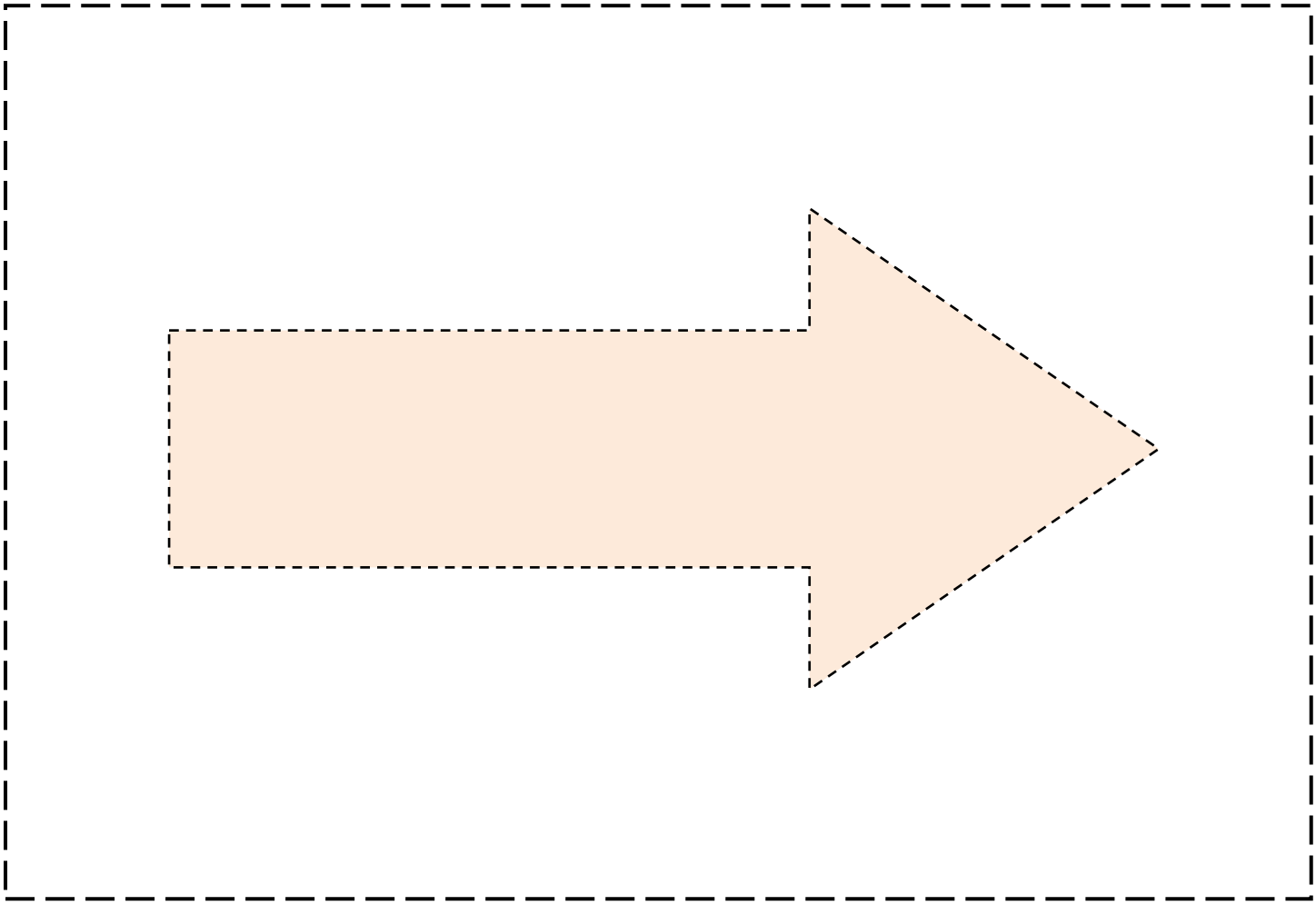

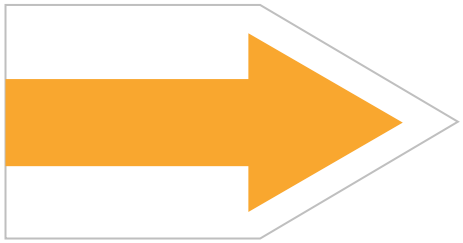

Žymėjimo simbolis 160x90 mm

Baltos spalvos trafaretas, 1:1 (190x130 mm)

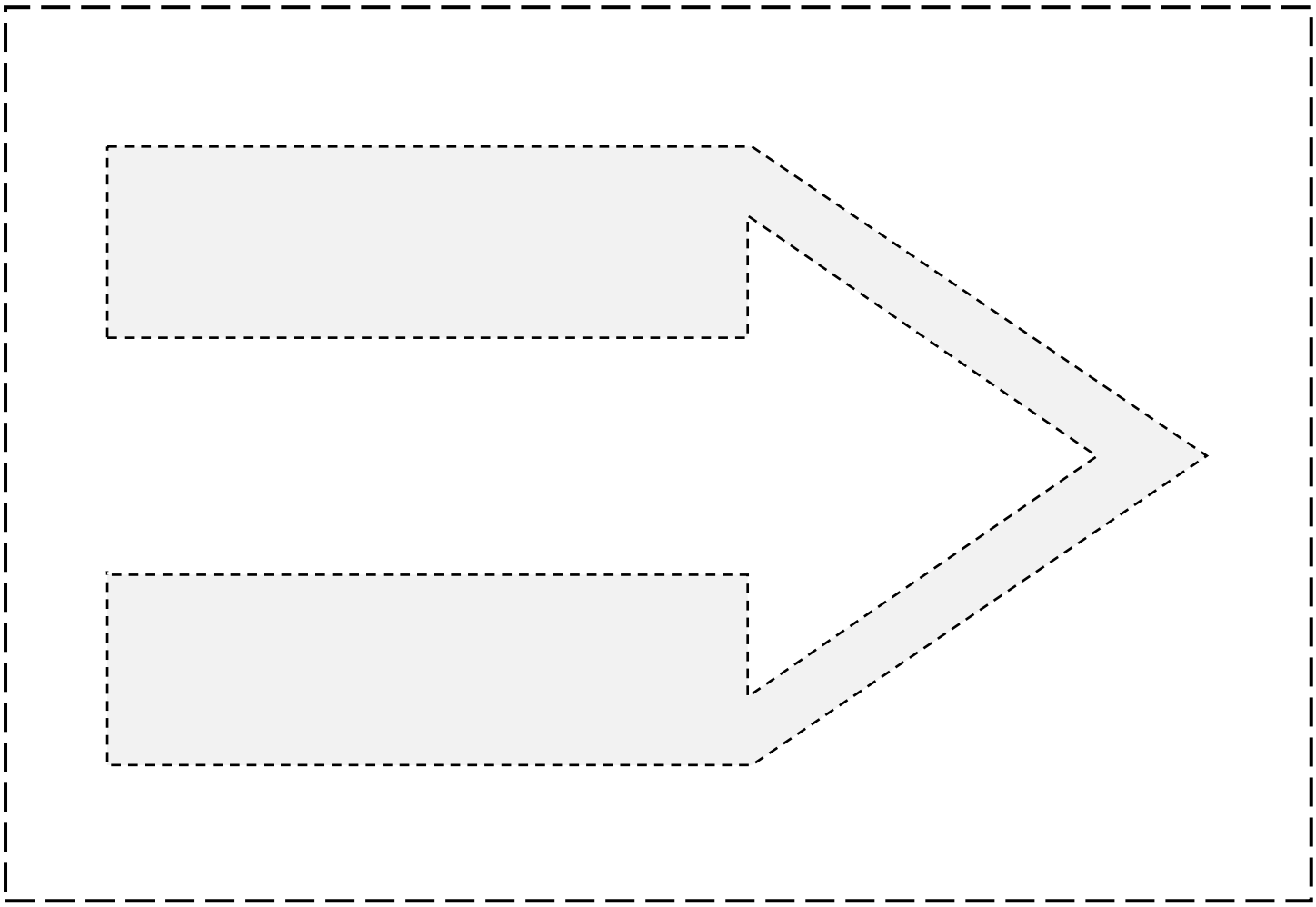

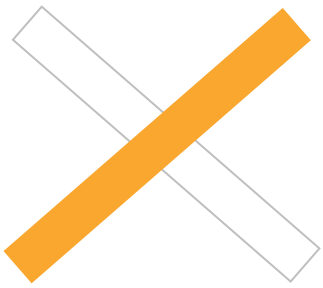

Žymėjimo simbolis 150x30 mm

Baltos spalvos trafaretas, 1:1 (190x70 mm)

Oranžinės spalvos trafaretas, 1:1 (190x70 mm)

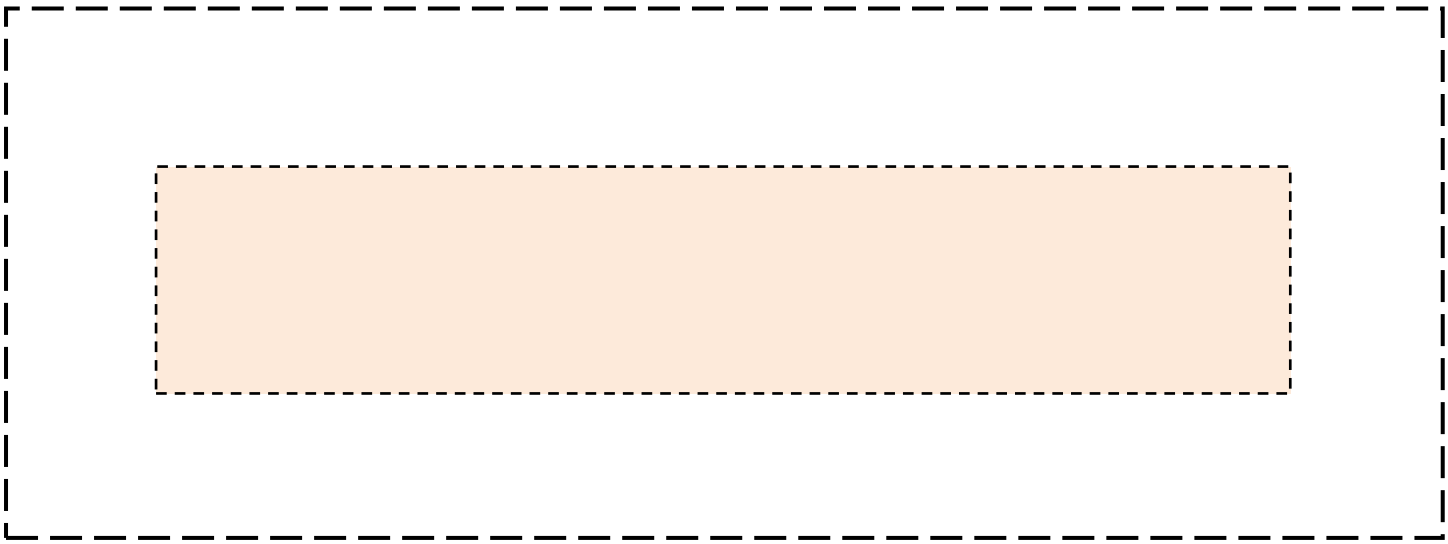
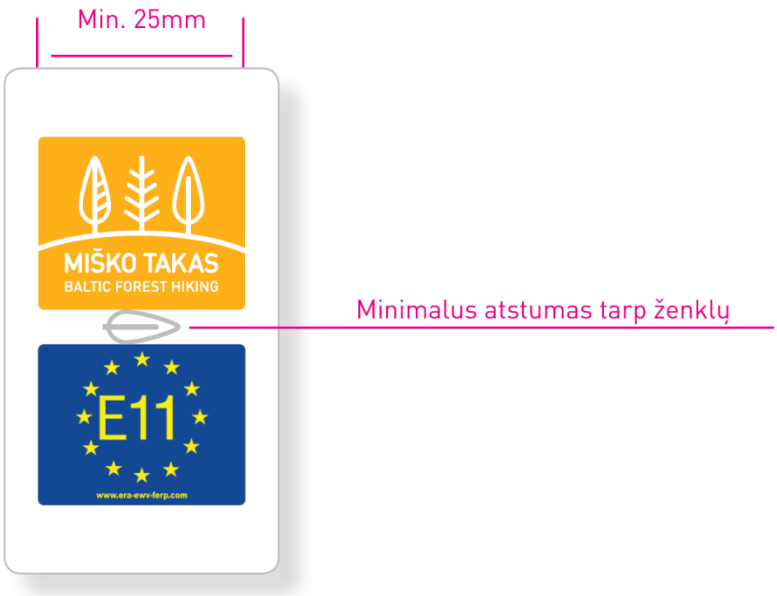
Priedas: E11 kelio lipdukai, naudojami kartu su MIŠKO TAKAS lipdukais